

století za ukončenou kapitolu hudebního vývoje a až v první polovině 20. století byla znovu objevena a zkoumána.

Zbýlých šest responsorií pochází ze sbírky **Officium Haebdomadae Sanctae**, kterou v roce 1585 v Římě vydává španělský kněz **Tomás Luis de Victoria** (1548-1611). Těžko si můžeme představit větší kontrast, než jaký nacházíme při porovnání responsorií od Gesualda a od Victorií. U španělského skladatele nad truchlivým obsahem postních textů dominuje jakési smíření, snad víra, že Ježíšova oběť měla smysl, snad jakési věčné porozumění. A když Victoria popisuje strašlivou smrt na kříži nebo kruté ponížení Spasitele, cítíme v jeho hudbě

spíše melancholii a lítost, rozhodně však ne Gesualdovo náruživé zoufalství.

Moteto **Per tuam crucem** od **Cristóbal de Morales** (1500-1553) završuje celý program. Symbolické uctění kříže zazní ve zhudebnění od předchůdce pozdně renesančních skladatelů, nejvýznamnějšího španělského skladatele před Victoriou. Morales se narodil v Seville, pro jeho kompoziční vliv je nejdůležitější etapa mezi lety 1535-1545, kdy byl papežským skladatelem. Jeho hudbu můžeme vnímat jako spojovací článek mezi frankovlámskou hudbou 15. století a pozdně renesanční Itálií.

Čeněk Svoboda

PŘIPRAVUJEME:

9. a 12. duben 2010, Rudolfinum, Praha

O LÁSCE A SMRTI

MONTEVERDI, LASSUS

koncerty pro školy

v rámci cyklu České filharmonie

Čtyři kroky do Nového světa

3. květen 2010, synagoga, Kolín

PLÁČ IZRAELE

VICTORIA, SCHEIN, SCHÜTZ, MENDELSSOHN

červen 2010, Praha

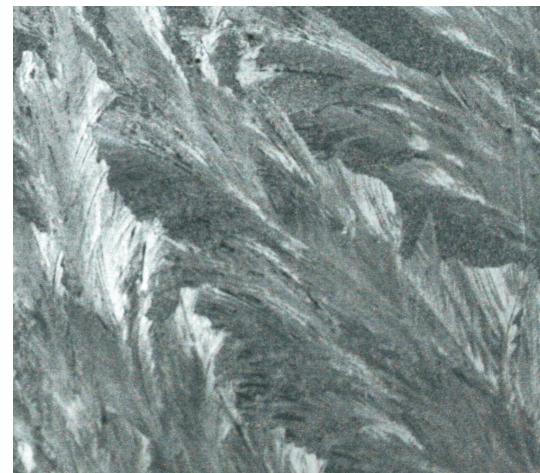
MEMBRA JESU NOSTRI

BUXTEHUDE

© Collegium 419, o. s.
www.collegium419.cz
www.facebook.com/collegium419

Collegium 419

vokální soubor staré hudby ♦

LAMENTATIO

POSTNÍ KONCERT

koncert volného cyklu
ANNO UNDECIMO
se koná za podpory grantu hlavního města Prahy

KOSTEL U SALVÁTORA, PRAHA, 9. BŘEZNA 2010, 19:30

PROGRAM KONCERTU

Iacob Handl-Gallus (1550-1591) LAMENTATIO HIEREMIAE PROPHETAE IV	coro satb / satb
Carlo Gesualdo da Venosa (1566-1613) OMNES AMICI MEI	solī ssatb
Iacob Handl-Gallus LAMENTATIO HIEREMIAE PROPHETAE V	coro satb / satb
Carlo Gesualdo da Venosa VELUM TEMPLI	solī ssatb
Iacob Handl-Gallus LAMENTATIO HIEREMIAE PROPHETAE VI	coro satb / satb
Carlo Gesualdo da Venosa VINEA MEA ELECTA	solī ssatb
Tomás Luis de Victoria (1548-1611) TAMQUAM AD LATRONEM TENEBRAE FACTAE SUNT ANIMAM MEAM DILECTAM	coro satb coro ssat coro satb
TRADIDERUNT ME IESUM TRADIDIT IMPIUS CALIGAVERUNT OCULI MEI	coro satb coro ssat coro satb
Cristóbal de Morales (1500-1553) PER TUAM CRUCEM	coro satb

Program **Lamentatio** vychází z autentické podoby velkopáteční liturgie, jejíž centrum spočívá v uctívání kříže (Adoratio crucis). Podobně jako na Zelený čtvrtek a Bílou sobotu se i na Velký pátek již stovky let zpívá stále se opakující systém textů. Lamentace Jeremiáše proroka, Responsoria Svatého týdne a Pašije podle sv. Jana se střídají právě v tom pořadí, které máte možnost uslyšet na dnešním koncertě. Během dlouholeté tradice se ustálil rovněž zvyk spojit s každým responsoriem jednu svíci, která je po jeho zaznění uhašena a celý program tak končí „in tenebris“, tedy ve tmě. Odtud i název „tenebrae responsories“, tedy temná, tmavá responsoria. Svítit zůstávala jen jedna svíce za oltářem, kterou posléze kněz vynesl dopředu na znamení zmrtvýchvstání Ježíše Krista. Samotná Bohoslužba (Officium Haebdomadae Sanctae) byla ještě mnohem delší než náš koncert. Obsahovala další žalmy, moteta a na závěr *Miserere*, což ale do délky ohleduplného koncertu prostě nelze vměstnat. Jinak je ale vše na svém místě.

Lamentace Jeremiáše proroka jsme vybrali z kompletního zhudebnění původem slovinského skladatele **Jacoba Galluse Handla** (1550-1591), kterého si můžeme s jistou licencí přivlastnit, protože významnou část svého života působil v Čechách a na Moravě, konkrétně u arcibiskupa v Olomouci a v Praze. Handlův hudební rukopis je pozoruhodný, mísí se v něm veškeré možné vlivy tehdejší hudební Evropy, od franko-vlámské polyfonie přes italské villanelly až k opulentním vicesborovým skladbám, které mají svůj původ v Benátkách. Hudba postní má ovšem u Galluse poměrně specifickou podobu, podobně jako u jeho vrstevníků. Doba půstu je odjakživa náladově ostře kontrastní s vánočním časem, masopustním veselím či s plností velikonočního jara. Člověk oproštěn od okázalosti rozjímá a odpirá

si věci jindy tak milé a příjemné. A hudba toto období reflektuje. Varhany v kostelech mlčí, instrumenty jsou zakázány, plnost vokální polyfonie se zeštíhluje a skladatel se navrácí k prostším formám předchozích časů. Gallus sice předepíše v lamentacích dva sbory, nicméně dvojsborové efekty vůbec nepoužívá, rozdělení zde slouží spíše ke zdůraznění intimity nářku prorokova. Sbory se spojují pouze v uvozujících písmenech hebrejské abecedy a v závěrečné klauzuli „Jeruzaléme, obrať se k Hospodinu, svému pánu“, kde ale nezní osmihlas, nýbrž pouze prostý čtyřhlas.

Tři lamentace jsou podle tradice proloženy třemi **responsorií**. Zvolili jsme zhudebnění **Carla Gesualda da Venosa** (1566-1613), jehož hudba rozbíjí všechny konvenční postupy své doby. Gesualdo byl tělesně i duševně nemocný kníže, jehož život a tvorbu navíc poznamenala dvojí vražda ze žárlivosti, vražda manželky a jejího milence. Ačkoli nebyl nakonec z politických důvodů souzen, svou vinu si nesl celým životem. V jeho případě je zhudebnění responsorií, ke kterému se odhodlal dva roky před smrtí, spíše osobní prosbou za odpuštění hříchů. Namísto důstojné smuteční hudby píše vášnivou prosbu. Hudebně vzato se Gesualdo liší od svých současníků především způsobem, jakým nakládá s chromatikou. Zatímco u ostatních autorů slouží chromatika jako koření hudby, pouze pro ozvláštňení určitých náladových momentů, u Gesualda se stává základním stavebním kamenem kompozice. Skladby tak působí depresivně, protože se nevracejí zpátky k řádu tonality, ale takřikajíc cestují bez ukotvení hudebním prostorem a každé zdánlivé uklidnění je okamžitě relativizováno dalším harmonickým odklonem. Posluchač i zpěvák cítí při této hudbě jakousi zvláštní vykořeněnost, samotu a zoufání. Není bez zajímavosti, že Gesualdova kompoziční technika byla považována tři

Congregamini et properate
ad devorandum illum.
Posuerunt me in deserto solitudinis
et luxit super me omnis terrae
quia non est inventus
qui me agnosceret, et faceret bene.
Insurrexerunt in me
viri absque misericordia,
et non pepercerunt animae meae.

Spojme se a pospěšme
k jeho zkáze.
Umístili mne do samoty pouště
a celá země nade mnou truchlila,
neboť se nenašel,
kdo by mi porozuměl a prokázal dobrodiní.
Povstali proti mně
muži bez soucitu
a nešetřili mou duši.

TRADIDERUNT ME

Tradiderunt me
in manus impiorum,
et inter iniquos projecerunt me,
congregati sunt adversum me fortes
et sicut gigantes steterunt contra me.
Alieni insurrexerunt adversum me,
et fortes quasierunt animam meam.

Vydali mne
do rukou bezbožníků
a uvrhli mezi hříšníky,
spojili se proti mně mocní
a jako obři stáli proti mně.
Cizinci proti mně povstali
a mocní usilovali o moji duši.

IESUM TRADIDIT IMPIUS

Iesum tradidit impius
summīs principibus sacerdotum,
et senioribus populi.
Petrus autem
sequebatur eum a longe,
ut videret finem.
Adduxerunt autem eum
ad Caiphā principem sacerdotum,
ubi scribae et pharisaei convenerant.

Bezbožní vydali
Ježíše velekněžím
a starším lidu.
Ale Petr
ho z povzdálí sledoval,
aby viděl konec.
Přivedli jej pak
k veleknězi Kaifášovi
kde se sešli písaři a farizeové.

CALIGAVERUNT OCULI MEI

Caligaverunt oculi mei a fletu meo
quia elongatus est a me,
qui consolabatur me.
Videte, omnes populi:
si est dolor, sicut dolor meus.
O vos omnes, qui transitis per viam,
attendite et videte:
si est dolor, sicut dolor meus.

Mé oči se zakalily pláčem,
neboť vzdálen je ode mne,
který byl mou útěchou.
Pohledte, všichni lidé,
zda jest bolest, jako bolest má.
Ó vy všichni, kteří kráčíte po cestě,
poslyšte a vizte,
zda jest bolest, jako bolest má.

PER TUAM CRUCEM

Per tuam crucem salva nos,
Christe Redemptor,
qui mortem nostram
moriendo destruxisti,
et vitam resurgendo reparasti.

Skrze svůj kříž spas nás,
Kriste vykupiteli,
jenž smrt naší
umírajíc jsi pokořil
a život z mrtvých vstáváje jsi obnovil.

Miserere nostri,
Iesu benigne,
qui clementer passus es
in cruce pro nobis
et vitam resurgendo reparasti.

Smiluj se nad námi,
dobrý Ježíši,
který z laskavosti trpíš
pro nás na kříži,
a život z mrtvých vstáváje jsi obnovil.

COLLEGIUM 419 VOKÁLNÍ SOUBOR STARÉ HUDBY

soprán: IRENA ČÁPOVÁ, MILOSLAVA FOUSKOVÁ, RENATA PUŠOVÁ,
HELENA RICHTEROVÁ, KRISTÝNA STOKLASOVÁ, HELENA VORÁČOVÁ
alt: ANNA BEČVÁŘOVÁ, DITA BRÁZDILOVÁ, JANA GINZELOVÁ,
DANIELA JAVORČEKOVÁ, EVA TRUNDOVÁ
tenor: PAVEL ADÁMEK, PETR DYRC, VÍT JIRÁSEK,
MIREK SASKA, JOSEF VLASÁK, JIŘÍ VLK
bas: MARTIN FLORIÁN, JAN HARTINGER, PAVEL HOSPODÁŘ,
TOMÁŠ KALINČÍK, LUDĚK KUDLÁČEK, JAN PETRÁČEK, LUKÁŠ ROUS

provedení řídí: **ČENĚK SVOBODA**

LAMENTATIO IV

Aleph
Ego vir videns paupertatem meam
in virga indignationis eius.
Me minavit et adduxit in tenebras
et non in lucem.
Tantum in me vertit, et convertit
manum suam tota die.
Vetustam fecit pellem meam et carnem meam,
et contrivit omnia ossa mea.
Beth
Aedificavit in gyro meo
et circumdedit me felle et labore.
In tenebris collocavit me,
quasi mortuos sempiternos.
Gimel
Circum aedificavit adversum me,
ut non egrediar aggravavit compendem meam.
Sed et cum clamavero et rogavero,
excluserit orationem meam.
Concluserit vias meas lapidibus quadris,
semitas meas subvertit.

Ano, i já jsem pocítil,
jak trestá jeho rozzuřený kyj.
Odehnal mě, do tmy zavedl,
a ne ke světlu.
Zas a znovu, celý den
obrací ruku proti mně!
Tělo i kůži sedřel mi,
rozdrtil všechny mé kosti na padrť.
Ohradil mě
a obklopil hořkou útrapou.
Usadil mě do temnoty
jak dávno mrtvého.
Zazdil mě, nemohu pryč,
obtížil mě okovy.
I když jsem křičel ze všech sil,
on umlčel mé modlitby.
Kamennou zdí mi cesty zahradil
a zamotal mé pěšiny.
Jerusaléme, obrať se zpět k Hospodinu,
svému Bohu.

OMNES AMICI MEI

Omnes amici mei dereliquerunt me
et praevaluerunt insidiantes mihi,
tradidit me, quem diligebam.
Et terribilibus oculis
plaga crudeli percutientes,
acetum potabant me.
Inter iniquos projecerunt me
et non pepercerunt animae meae.

Všichni mí přátelé mne opustili
a chystají mi úskoky,
zradil mne ten, jehož jsem miloval.
A s hrozivými pohledy,
zahrnujíce mne krutými ranami,
ocet dali mi pít.
Mezi hříšníky mne uvrhli
a nešetřili moji duši.

LAMENTATIO V

Daleth
Ursus insidians factus est mihi, Číhal na mě jako medvěd,
leo in abscondito. jako lev ve skryši.
Semitas meas subvertit et confregit me, Na mé cestě přepadl mě,
posuit me desolatam. rozsápal a zahubil.
He
Misit in renibus meis Ve svém toulci
filias pharetrae suae. našel střely, prostřílel mi slabiny.
Factus sum in derisum omni populo, Všichni lidé se mi smějí,
canticum eorum tota die. zpívají si o mně celé dny.
Replevit me amaritudinibus Nakrmil mě hořkým jedem,
inebriavit me absinthio. k pití mi dal pelyněk.
Vau
Confregit ad numerum dentes meos, Do zubů mi vemlel štěrk,
cibavit me cinere. nakrmil mě popelem.
Et dixi: Perii finis meus To je můj konec, řekl jsem,
et spes mea a Domino. u Hospodina pro mě není naděje!
Et repulsa est anima mea, Má duše nezná pokoje,
oblitus sum bonorum. na vše dobré jsem zapomněl.

Recordare paupertatis Myslím na svou bídu, na své bloudění,
et transgressionis meae, na ten pelyněk
absinthii et fellis. a trpké byliny.
Memoria memor ero, Když o tom stále přemýšlím,
et tabescet in me anima mea. má duše klesá níž a níž.
Haec recolens in corde meo Toto však k srdci беру si,
in Deo sperabo. v Boha věřím.

Ierusalem, convertere ad Dominum Jeruzaléme, obrať se zpět k Hospodinu,
Deum tuum. svému Bohu.

VELUM TEMPLI

Velum templi scissum est Chrámová opona je roztržena
et omnis terra tremuit. a celá země se zatřásla.
Latro de cruce clamabat: Lotr z kříže zvolal:
Memento mei, Rozpomeň se na mne,
dum veneris in regnum tuum! až přijdeš do svého království!
Petrae scissae sunt Skály se trhají
et monumenta aperta sunt a hroby se otevírají
et multa corpora sanctorum, a mnohá těla svatých,
qui dormierant, surrexerunt. kteří spali, povstávají.

LAMENTATIO VI

Teth
Bonus est Dominus Dobrý je Hospodin k těm,
sperantibus in eum, kdo v něj doufají,
animae quaerenti illum. ke všem, kteří jej hledají.
Bonum est praestolari cum silentio Dobré je trpělivé čekání
salutare Domini. na Hospodinovo spasení.
Bonum est viro, cum portaverit Dobré je, když člověk nosí
iugum ab adolescentia sua. své jho už od mládí.

Iod

Sedebit solitarius, et tacebit, At' sedá o samotě, tiše
quia levavit se super se. pod uloženým břemenem.
Ponet in pulvere os suum, Ústy do prachu at' klesne snad je naděje!
si forte sit spes, dabit percipienti se maxillam, Tvář at' nastaví tomu, kdo jej bije,
saturabitur obprobriis. potupou at' je nasycen.
Caph
Quia non repellat in sempiternum Dominus, Hospodin přece navěky nezavrhuje!
quia si abiiciet, et miserebitur I když zarmoutil,
secundum multitudinem znovu se slituje
miserationum suarum. ve velkém smilování svém.
Non enim humiliavit ex corde suo, Netrápí přece zlomyslně,
et abiecit omnes filios hominis. nechce všem lidem dávat zármutek.

Ierusalem, convertere ad Dominum Jeruzaléme, obrať se zpět k Hospodinu,
Deum tuum. svému Bohu.

VINEA MEA ELECTA

Vinea mea electa, ego te plantavi Vinice má vyvolená, tebe jsem vysadil,
quomodo conversa es in amaritudinem, tak jsi se v hořkost obrátila,
ut me crucifigures et Barrabam dimitteres. že mne křižuješ a Barabáše propouštíš?
Sepivi te, et lapides elegi ex te, Ohradil jsem tě, zbavil tě kamenů
at aedificavi turrim. a vybudoval věž.

TAMQUAM AD LATRONEM

Tamquam ad latronem existis Jako na lotra vyšli jste
cum gladiis et fustibus comprehendere me. s meči a kyji, abyste mne zajali.
Quotidie apud vos eram in templo docens, Každý den jsem byl s vámi, učil v chrámě,
et non me tenuistis. a nezadrželi jste mne.
Et ecce, flagellatum ducitis ad crucifigendum. A hle, bičovaného vedete mne k ukřižování.
Cumque iniecerent manus in Iesum, Když vztáhli ruce na Ježíše
et tenuissent eum, dixit ad eos: a spoutali ho, řekl jim:
Tamquam ad latronem existis... Jako na lotra vyšli jste...

TENEBRAE FACTAE SUNT

Tenebrae factae sunt, Nastaly temnoty,
dum crucifixissent Iesum Iudaei, když Židé křižovali Ježíše,
et circa horam nonam a o hodině deváté
exclamavit Iesus voce magna: zvolal Ježíš mocným hlasem:
Deus meus, ut quid me dereliquisti? Bože můj, proč jsi mne opustil?
Et inclinato capite, emisit spiritum. A nakloniv hlavu, vypustil duši.
Exclamans Iesus voce magna, ait: Ježíš zvolal mocným hlasem, řka:
Pater, in manus tuas Otče, do tvých rukou
commendo spiritum meum. poručím svého ducha.

ANIMAM MEAM DILECTAM

Animam meam dilectam Svou drahou duši
tradidi in manus iniquorum, jsem vydal do rukou nespravedlivých
et facta est mihi haereditas mea a mé dědictví se ke mně zachovalo
sicut leo in silva. jako lev v lese.
Dedit contra me voces adversariorum Moji nepřítelé proti mně pozdvihli hlasy,
dicens: řkouce: